

Latvijas Nacionālā kultūras centra Vēsturisko zemju un nemateriālā kultūras mantojuma nodaļas folkloras un tautas mūzikas eksperte Katrīna Feldmane saka: “Danču kustība pamazām sāka attīstīties pirms divdesmit gadiem. Bija vien dažas vietas, kur rīkoja danču vakarus, tagad tie notiek daudzviet visā Latvijā. Ir plašāki, kā Ģikšu danču nakts, ir mazāki. Informācijas pieejamība veicina interesi par dančiem, un tas tradīciju uztur dzīvu mūsdienā vidē. Tie, kam ir interese, viegli var uzzināt, kur notiek danču vakari, ja brīvs laiks, var doties padancot. Danču kustība ir kļuvusi aktīva.”

K Feldmane uzsver, ka ir aizvien vairāk jaunu, aizrautīgu muzikantu. Tāpat arī prasmīgu instrumentu meistaru, restaurētāju, etnomuzikologi pēta tradicionālās mūzikas procesus. “Pēdējos gados ir sakrātas zināšanas gan par instrumentu izgatavošanu, gan muzicēšanu, gan pieejams plašs danču klāsts,” saka K.Feldmane un piebilst, ka aprītē aizvien aiziet jauni danči. Daudzi pieraksti, kas glabājas folkloras krātuvē, tagad ir pieejami internetā.

Ja ir instrumenti, ir arī muzikanti un ir dancotāji. Un netrūkst danču un iespēju dancot. Cēsu novadā Drabešu muižas muzikanti reizi mēnesī aicina dancot. Vismaz divreiz nedēļā Rīgas danču klubs rīko danču vakarus dažādās vietās, danči notiek Smiltēnē, nākamā mēneša Jelgavā būs Danču diena.

“Dziesmu svētkos bija gan kadriļu stunda, gan Vērmanes dārzā danču vakari visas nedēļas garumā. Danču vakars vienmēr var būt jauks kāda plašāka pasākuma noslēgums. Tā brīvajā gaisotnē neviens nejūtas lieks,” teic K.Feldmane.

Tradīcija turpinās

Par Ģikšu danču nakti nav dzirdējis tas, kuram patiesi neinteresē latviešu tradicionālā kultūra. Aizvadītajā sestdienā tā notika 15.reizi. Nakts gaitā bija reģistrējušies ap 700 dancotājiem: no Latvijas 531, no Lietuvas 66, no Igaunijas 33, pa kādam arī no Vācijas, Polijas, Itālijas, Baltkrievijas, Turcijas, Nīderlandes, Ungārijas un Spānijas. Spēlēja 16 grupas, bija reģistrējušies 104 muzikanti, lielajā zālē tika izdejo-
tas 96 dejas. Jau šie skaitļi ir apbrīnas vērti kādam kultūras notikumam, kur nu vēl kultūras namā laukos.

Kāpēc dancotgribētāji janvārī, kad slidēni vai aizsniguši ceļi, kad auksts, mēro ceļu uz Ģikšiem? “Druva”, izrunājoties ar daudziem dancotājiem, atbildi neguva. Biedrības “Kultūras menedžmenta centrs “Lauska”” vadītāja Daina Zalāne atzīst, ka katram vienreiz mūžā jābūt Mežaparkā korī, “Daugavas” stadionā starp dejojājiem un Ģikšu danču nakti.

Ja ir instrumenti, danči un dancotāji

“Te var satikt savējos, droši zini, ka viņi te būs. Un tās ir sajūtas, kuras par tādām reizēm nevar izstāstīt,” saka D.Zalāne.

Ģikšu danču nakts rīkotāja Inese Roze vien nosaka, ka tā ir kaut kāda maģija, jo, dancot kultūras nama zālē Ģikšos, iestājas eiforija. “To arī šoreiz stāstīja vairāki, kuri te bija pirmoreiz. Iespējams, ietekmē arī ģimenes faktors. Rozes te visu laiku grozāties, viens vāra tēju, cits rīktē muzikantus, cits spēlē, cits danco. Viņi jūtas kā ciemos pie Rozēm,” pārdomas izsaka Inese. Viņa arī prot iedrošināt nedejotājus. Ja kāds ie-
bilst, ka dancot nemāk, Inese atsmej un atgādina, ka visos laikos bijuši dejojāji un tie, kuri sēdēja malā un citus aprunāja. Kurš tad pamanīs, kurai meitai svārkī par īsiem, kurš puisis danco jau ar trešo meitu vai kurš pāris nesader. Tam ir savs smeķis. Ir tādi, kuri atbrauc, pāris dejas nodejo un pārējās stundas nosēž. Citi labāk jūtas dancot un spēlējot foajē, ne lielajā zālē. Cik tur deju nodejots, nekad nav skaitīts,” stāsta Inese.

D.Zalāne uzsver, ka arī pēc gadiem notiks Ģikšu danču nakts, jo tās rīkošanā iesaistīta visa Rožu ģimene. “Pieļauju, ka Inese un Andris sēdēs uz benķiem un jaunie visu izdarīs, jo danču naktij jābūt,” saka D.Zalāne.

Ģikši vairs nav sveši

Inese un Andris Rozes pirms gadiem 20 darbojās dažādās folkloras kopās. Savu reizi aizbrauca padancot uz Rīgu. “Vēl šodien nav aizmirsusies sajūta Jaunpiebalgā Kokļu dienā. Māris Jansons, kurš jau ilgus gadus nav Latvijā, spēlēja, mēs lēkājām putekļu mākonī, likās, ka neko nemāku, bet mēģināju darīt kā citi, un iznāca. Tas aizrāva,” atmiņās kavējas I.Roze. Tad viņi nodibināja Cēsu danču klubu. Telpas, kur satikties un dancot, atrast bija grūti, vienā zālē grīda par spīdīgu, citā nav pieņemts dancot. Līdz radās iespēja divreiz mēnesī padancot tagadējās Valsts ģimnāzijas zālē. Draugi atveda draugus, uz ziņojumu dēļiem tika līmētas lapiņas ar aicinājumu iesaistīties, jo sociālo tīklu laiks bija vēl priekšā. Māris Jansons ilgu laiku bija galvenais muzikants. Rīgas danču kluba dejojāji brauca un mācīja dančus. “Gribējās sarīkot plašāku danču vakaru. Bet kur? Cēsīs tādu iespēju nebija. Varētu Ģikšos. Bet tas tālu, ne jau uz pāris stundām tur vērts braukt. Nevienam īpaši neaicinājam, cēsnieku bija daudz, sabrauca rīdzinieki, bija uzzinājuši lietuvieši, igauņi. Visu nakti spēlējām un dancojām. Bijām ap simtam. Nebija programmas, kad kāds piekusa spēlēt, cits stājās vietā. Tagad katra grupa spēlē 35 minūtes,” pastāsta Inese un ar gandarījumu piebilst, ka jau pirmā danču nakts bija starptautiska. Pamazām arī paši sāka mācīties spēlēt. Pievienojās Tālis Karlsons, kurš jau sevi varēja saukt par muzikantu. 2006.gadā izveidojās folkloras kopa “Ore”, pēc deviņiem gadiem tautas mūzikas kapela “Drabešu muižas muzikanti”, jo gribējās spēlēt arī ziņ-

♦ DANČI IR PRIEKA PILNA KOMUNIKĀCIJA. Cilvēkiem ir nepieciešamība sanākt kopā. Ja spēlē un danco, tas ir fiziskais, emocionālais un intelektuālais kontakts.

ģes, deju mūziku, galda dziesmas. Dalībnieki mainījušies, sākumā bija četri Rozes, pievienojās Ozoliņi, Āboliņi, Žiguri. Vienmēr kopā muzicējuši savējie.

Pēc pirmās danču nakts skaidrs – būs nākamā. Ar laiku arī izdevās piesaistīt finansējumu, lai tālumnikiem segtu daļu transporta izdevumu. “Danču nakts nebūtu, ja nebūtu Amatas kultūras nama un novada, tagad pārvaldes, sapratnes un atbalsta,” uzsver I.Roze.

Vai pirms Ģikšu danču nakts daudzi Latvijā, pat netālā apkārtnē, zināja, kur atrodas tādi Ģikši? Tagad zina. Danču kustības dalībnieku vidū tie ir danču galvaspilsēta.

Sāk ar Goda soli

Ģikšu danču nakti tā ir tradīcija – sākt ar Goda soli. Spēlē dūdinieki un bundzinieki, un deja ilgst vismaz pusstundu. Šoreiz uz skatuves bija 19 dūdinieki. Starp viņiem arī Edgars Žīgurs un Tālis Karlsons.

“Kopā spēlēt ir ļoti brīnišķīga sajūta. Gadās, ka kādam nojūk, jāskatās, jāklusās, kā spēlē labākais, jo diriģenta nav. Kopā spēlē pieredzējušie un iesācēji,” stāsta Edgars, bet Tālis papildina, ka jāmāk saklausīt tos, kuri spēlē blakus.

“Labu dūdinieku Latvijā nemaz nav daudz. Pats ikdienā nespēlēju, bet Ģikšu danču nakti noteikti. Lai pusstundu nospēlētu ritmu un melodiju, pirms tam ir nopietni jātrenējas,” atklāj Tālis un uzsver, ka dūdas ir viens no senākajiem instrumentiem, kad tās skan, ikviens saņem kārtīgu enerģijas lādiņu.

Edgars dūdas izgatavojis pats meistarklasē pie Māra Jansona. Arī Tālis spēlē Edgara gatavoto instrumentu. “Dūdas ir sarežģīts instruments. Meistari tagad ir vairāki, bet divi ir patiešām prasmīgi, kuriem ir pieredze,” vērtē Tālis.

Inese Roze uzsver, ka vienmēr uz Ģikšu danču nakti tiek aicināti muzikanti no dažādām Latvijas

malām. Šogad bija gan suitu “Dūdenieki”, gan “Kocis” no Liepājas, “Upīte” no Balviem, “Tarkšķi” no Iecavas un citas grupas. “Katra ir citādāka, katrai kāda deja, ko citi nespēlē. Ja visi būsim stīvi, taisni un spēlēsim vienu un to pašu, nebūs interesanti. “Upītes” no ceļojuma atveduši deju, ko nosaukuši par “Upītes klezmeru”. Iemācījāmies, turpmāk daudzi spēlēs un dancos, jo iepatikās. Muzicēšanā neatkārtotajiem bija “Tarkšķi” – meitenes spēlēja mutes ermoņikas, un kāds azarts bija dancotājiem,” stāsta I.Roze un uzsver, ka ikviens Ģikšos varēja dzirdēt kārtīgu, dzi-
vu tautas muzicēšanu.

Spēlmaņiem jābūt aizrautīgiem

Tautas mūzikas nozare apvieno dažādos stilos muzicējošus instrumentālos un vokāli instrumentālos kolektīvus ar raksturīgu akustisko instrumentu sastāvu. Repertuāru veido tautas un tradicionālās mūzikas interpretācijas. Biedrības “Skaņumāja” saimnieks Ilmārs Pumpurs uzsver, ka tautas mūzika veidojusies gadu gaitā un ir daudzslāņaina. “Par tautas muzicēšanu var saukt arī ģitāras spēli un dziedāšanu pie ugunsкура. Esam pieņēmuši, ka tas ir tāds muzicēšanas stils, kas balstās vēsturiskā modelī, parasti skats simts gadu vēsturē. Latvijā tā ir kapelu muzicēšana, kāda bija 20.gadsimta sākumā. Spēlēja akustiskus instrumentus: vijoli, ermoņikas, cīteri, bungas. Līdz mūsdienām atnākusi vēlēšanās spēlēt, sanākt kopā un muzicēt, bet vēsturiskais instrumentu sastāvs papildinājies. Repertuārs un tas, ko un kā domājam par šo mūziku, saglabājas tāds pats, bet var parādīties kāds elektrisks, kāds citu tautu mūzikas instruments. Viena lga to sauksim par tautas mūziku, bet varam arī šķirot, ka kāds instruments latviešu tradicionālajā tautas mūzikā neiederas,” viedokli pauž I.Pumpurs.

Viņš atgādina, ka kapela ir kultūrvēsturiskais mantojums, tas ir muzicēšanas modelis, kas raksturīgs visai Eiropai un parādās 18.gadsimtā. Otrs nosaukums kapelām ir prāģeri, no vācu valodas – Prāgas studenti. Prāga tolaik bija aktīvs mūzikas centrs, un muzicēšanas stils izplatījās tālāk. Arī veidojas muzikantu sastāvi, kuros viena vai divas vijoles, cimbole, klarnete, base. Katrā vietējā sabiedrībā ir kas veidojies citādāks gan vēsturiski, gan ienākot jauniem instrumentiem, piemēram, ermoņikām. Tad dzeza mūzikas ietekme, un kapelās spēlē arī saksofonu, bungas. “Konceptuāli gribētos, lai tā ir akustiskā muzicēšana, lai kapela var spēlēt plāvā, upes malā, šķūnī. Vairāki instrumenti, kas kādreiz bija kapelās, jau ir retums – mandolīna, kuru jau šur tur var sadzirdēt, Ievīna ermoņikas, kas nemateriālais kultūras mantojums. Tie muzicēšanai vēl piedod odziņu,” stāsta I.Pumpurs un piebilst, ka kapelas spēlē daudzas tās pašas melodijas, ko folkloras kopas, bet jaunākos salikumos. Taču neformālos pasākumos var spēlēt visu. Galvenais, lai patik to darīt.

Danči vieno

Rīgas Danču kluba vadītājs Valdis Putniņš vērtē, ka katra Ģikšu danču nakts citādāka un tāpat laba, kā katrā dienā taču ir kas labs. “Katreiz spēlē citas grupas, mainās dancotāji un arī gaisotne. Pirmajās naktīs vairāk bija nedrošs, kuri nedejoja, bet vēroja. Pamazām arī viņus aizrāvām,” vērojumos dalās V.Putniņš un uzsver, ka gadu gaitā danču kultūra un muzicēšana ir nostabilizējušās. Danču klubs darbojas jau 35 gadus, bija pirmais, kas sāka rīkot danču vakarus. Un aizvien to dara un aicina ikvienu. “Arī tie, kuri nedejo, zina, kas ir danči. Zināmajam ir vieglāk pievienoties. Dziesmu svētki, “Baltica” bez dančiem un muzicēšanas nav iedomājami. Mēs uzstājamies arī tūristu grupām,” stāsta V.Putniņš un piebilst, ka danču repertuārs aizvien paplašinās gan no krātuvēm, gan kaimiņtautām, arī novados atrod kādu deju, kas aiziet tālāk. V.Putniņš ir iedzīvinājis daudzus dančus, bez kuriem danču vakari vairs nav iedomājami.

“Danči ir prieka pilna komunikācija. Cilvēkiem ir nepieciešamība sanākt kopā. Ja spēlē un danco, tas ir fiziskais, emocionālais un intelektuālais kontakts,” pārliecināts V.Putniņš. □

Lappusi sagatavoja
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no
Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.
Par saturu atbild projekta īstenotājs
izdevniecība SIA “Cēsu Druva”.